

Sven-David Sanne f. fl.: Uddevallasläkten Sanne. 172 s. (Almqvist & Wiksell, 1952).

Bogen er en af de bedre slægtshistorier med virkelig belysning af slægtens forhold, en svensk handelsslægt i Uddevalla. Her skal blot opmærksomheden henledes på den betydning, bogen har ved at give et udmærket eksempel på vandringer inden for de nordiske lande: slægten er udgået fra Århus, hvor dens første kendte medlem var en betydelig købmand og skipper i første halvdel af 18. århundrede, over Norge kom slægten i anden halvdel af århundredet til Sverige; i bogen er også redegjort for forbindelsen med andre danske slægter (Wærn, Selmer).

Vagn Dybdahl.

H. P. Hansen: Jyske Skøjere og Rakkere. 147 s. (Udsendt af H. P. Hansens bogtrykkeri, 1952).

I sin nye bog gør H. P. Hansen det af med den traditionelle forestilling om de omstrejfende folk i de jyske hedeegne. Hvem har ikke læst Blichers novelle »Kjeltringliv« om Linka Smælem og Peiter Beinløs eller om Kulsoen, Kirsten River og Abraham Musen fra Carit Etlars forfatterskab uden på en mærkelig måde at føle sig tiltrukket af disse mennesker, der som fremmede fugle nok levede i Danmark, men som dog ikke var egentlige medlemmer af det danske samfund. De var sat uden for som urørlige og var derfor henvist til at leve fjernt fra fast beboelse på bestandig fart rundt i landet ernærende sig ved glarmester- og blikkenslagerarbejde samt alskens uærlighed. Tatere kaldte man dem, selv benævnte de sig skøjere efter det hollandske »schooien«: at betle. Bondebefolkningen kaldte dem kjæltringer; dette ord kommer af et gammelt verbum at keltre: tigge eller trygle. Først senere blev en kjæltring identisk med en snyder og bedrager.

Men fremmede fugle var de netop ikke — i alt fald kun et fåtal af dem. De egentlige tatere var zigøjnere, der som oftest i virkeligheden kun var her på gennemrejse, idet de helt op til vore dage blev forment adgang til at opholde sig i landet. De jyske kjæltringer eller rakkere, som de undertiden hed efter den beskæftigelse, nogle af dem drev som bødlernes medhjælpere eller flaaere af selvdøde dyr, var danske nok. Linka og Peiter hed Birgitte Christensdatter og Mikkel Christensen, og Abraham Musen hørte til den kendte kjæltringsslægt Kvembjærg. Men når de ikke var udlændinge, hvem var de da, og hvorledes var de kommet til at leve deres ejendommelige liv? En stor del af dem var simpelthen vagabonder og tyveknægte, som naturligt måtte søge uden for det normale samfund, andre var efterkommere af tidligere tiders rakkere, hos hvem urørligheden var blevet siddende, og endelig havde de et vist tilløb af deserterede soldater og folk, som, for at undgå lov og dom, havde påtaget sig rakkerarbejde. Dette kunne nemlig i visse tilfælde finde sted med øvrighedens billigelse.

H. P. Hansen nøjes ikke med at rokke ved skøjernes udenlandske oprindelse, han påviser også, at deres særlige sprog, kjæltringlatin eller prævilkvant, ikke er et mellemeuropæisk, indvandret zigøjnersprog, men kunstig forbrydertale, ganske vist nok med ord af fremmed oprindelse, baseret på anvendelse under forhør eller besøg hos bønderne, hvor det havde betydning ikke at blive forstået af uindviede. Disse videnskabelige kendsgerninger krydrer forfatteren med en lang række historiske og anekdotiske enkeltheder fra skøjernes liv og færden, som er samlet gennem et flittigt, folkloristisk forskerarbejde; en centrumfigur er her landets sidste kjæltring, Kjælle Casper,

fra hvem der er hentet mange træk ikke mindst til belysning af skøjersproget. De meget udviklede familieforbindinger er verificeret gennem kirkebogsundersøgelser, men har dog været vanskeliggjort af, at kjæltringerne ikke altid — eller rettere sjældent — tog det så højtideligt med dyd og ægteskab (en enkelt fejl er derfor undskyldelig).

Som altid, når talen er om det egenartede, er en bedømmelse tilbøjelig til at følge de linier, der angives af de outrerede tilfælde, og skøjerne står derfor i den almindelige bevidsthed som noget omstrefende pak, løsagtige over for næstens gods og i deres indbyrdes forhold, en terror for de egne, de drog igennem med deres tiggeri og tyveri. Retsprotokollerne beretter om mange, voldsomme affærer, men intet om de ordentlige folk, og det må heller ikke glemmes, at de behandlede kjæltringesager ofte kun drejer sig om småforseelser, som ville være undgåede under offentlig forsorg. Skøjerne er, trods afsløringen af deres danske oprindelse, stadig et eventyrligt element i jysk folkeliv; men spændende har deres tilværelse sjældent været, og man forstår godt — med baggrund i deres hele foragtede stilling — at så mange søgte trøst i brændevinen. Et forbryderfolk var de dog ikke. »Dæ er saamænd manne, dæ æ møj reng'er end æ kjæltringer«, sagde en gammel bondekone en gang til forfatteren, og det var sikkert rigtigt.

Finn H. Lauridsen.

T. Tobiassen Kragelund: Tyendemarkeder, Rebslageri som Husflid og Haandværk, Smeden og Cyprianus. 113 s. (Gyldendal, 1952).

Tobiassen Kragelunds bog om gamle jyske kulturforhold har sin styrke i at bevare den mundtlige overlevering, og forfatteren følger på dette område en gammel tradition på halvøen. Med sin sædvanlige troskab har han gengivet, hvad ældre håndværkere har kunnet erindre fra deres lære- og vandretid, og da anmelderen tilfældigvis ud fra andre kilder har kunnet føre kontrol med oplysningerne, bør det fremhæves, at de ikke er blevet fortegnede, som det ofte sker. Bogen danner derfor et ikke uvæsentligt bidrag til forståelsen af håndværket og håndværkernes kår i årtierne omkring århundredskiftet, men principielt rejser denne og andre undersøgelser af samme art et problem, fordi forfatterne bliver usikre, når de kommer til den tid, da den mundtlige overlevering svigter. For det meste udnyttes de trykte kilder ikke fuldtud, og det kan eksempelvis omtales, at Tobiassen Kragelund ikke nævner den vistnok ældste overlevering om tyendemarkederne i E. G. Tauber: Breve fra Kolding (Odense 1822), der ville underbygge hans egen vurdering af dem. Dels gennem litteraturen, dels gennem utrykt materiale og de bevarede ting kan den sammenhængende linie følges længere tilbage i tiden, men det kræver andre metoder end udnyttelsen af den mundtlige overlevering. Denne indvending tager mere sigte på hele genren end på Tobiassen Kragelunds bog, hvis værd endnu en gang bør fremhæves.

Helge Søgaard.

Jørgen Paulsen: Billeder fra treårskrigen. 1848. 1849. 1850. 300 s. (Hassing, 1952).

Det nationalhistoriske museum på Frederiksborg står som udgiver af dette værk, som i enhver henseende er på et niveau, der er museet værdigt. Man må meget håbe, at det betyder indledningen til en publikationsvirksomhed, som samlingerne, deres kyndige vogtere og vistnok også museets midler afgiver de bedste betingelser for. Udgivelsen er forestået af museets førsteinspek-